

Kronikář Kosmas jako student a znalec svobodných umění

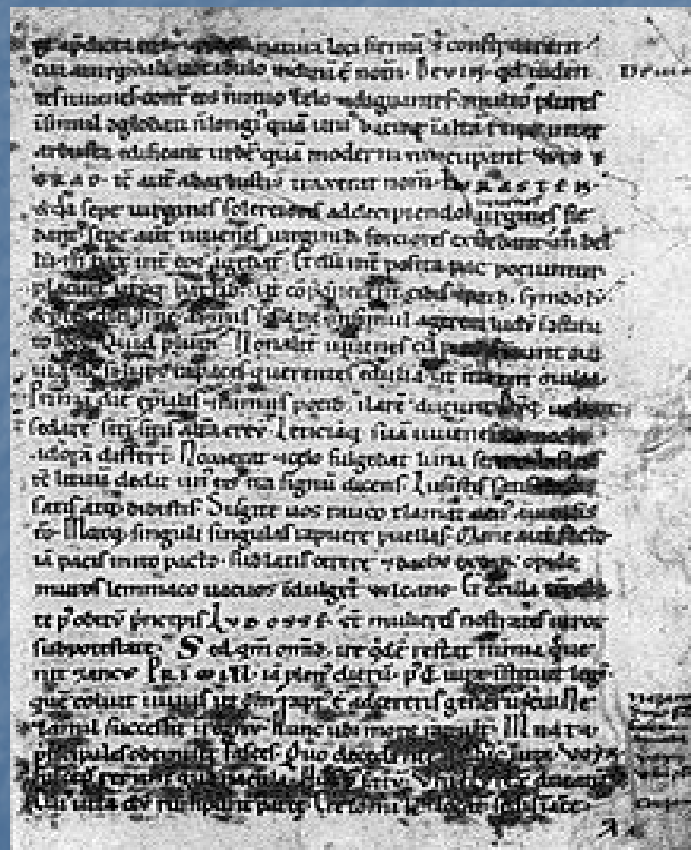
Kosmas Pražský – nejvýznamnější intelektuál české středověké kultury

- narozen kolem roku 1045 pravděpodobně v kněžské rodině, sám ženatý
- studoval v Praze nejméně do roku 1074
- studoval v Lutychu asi do roku 1085
- působil jako sekretář několika pražských biskupů
- stal se děkanem Svatovítské kapituly před rokem 1117
- zemřel 1125

Kronikář kmene Čechů

- Ve vysokém věku začal psát svou Kroniku českou, snad v roce 1110 a pokračoval v ní až do okamžiku smrti; celkem tři (čtyři) knihy.
- První historické dílo vzniklé na českém území, předchůdci historizující legendy (Kristián) a nedochované anály (letopisné záznamy)

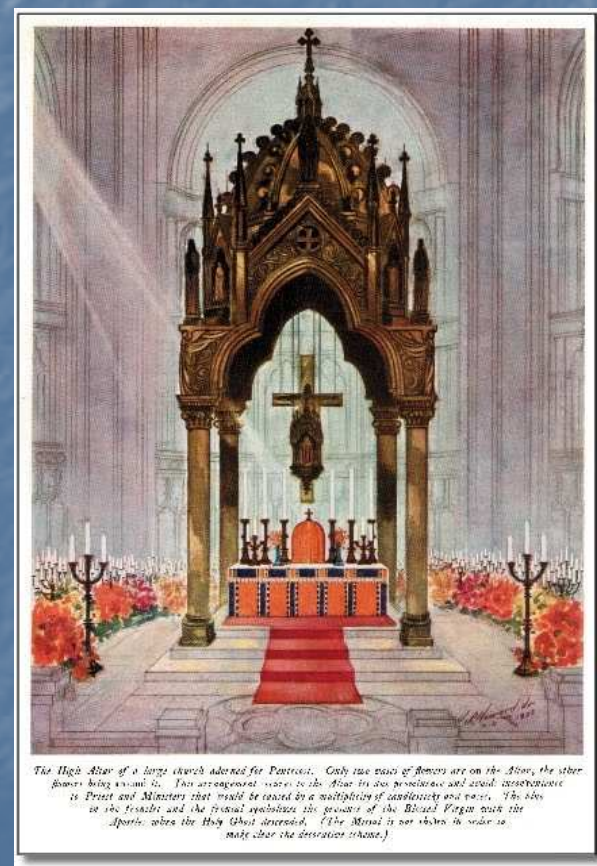
Štěstí ze studia ve vzpomínkách starce

O si mihi iam octogenario praetentos Deus referat
annos, quibus olim Leodii sub Francone magistro
tum grammaticae tum dialecticae artis mecum,
Musa, lusisti satis!

Kéž by mně osmdesátníkovi Bůh vrátit chtěl ta
minulá léta, v nichž sis se mnou, Múzo,
pohrávala v Lutychu na trávnicích a lukách
gramatiky a dialektiky!

Vzdělání a cesta k němu ve středověku

- Prvním stupněm vzdělání v raném středověku byla účast na denních bohoslužbách a memorování nazpaměť liturgických textů – *pueri oblati*
- Následovala výuka čtení nazpaměť pamatovaného textu a základy psaní; **tím byly splněny předpoklady k vysvěcení za kněze**
- Dále klerik mohl postoupit k výuce „svobodných umění“
- Vybraní jedinci odcházeli k dovršení svého vzdělání na některou významnou školu v okolí nebo v zahraničí

„Svobodná umění“

Enkyklios paideia – Artes liberales –
Svobodná umění

Soubor vzdělání vhodného pro muže

- osobně svobodného
- hmotně nezávislého
- mířícího do veřejného života
- spoléhajícího na soukromé učitele, původně pracující bez nároku na pevnou odměnu

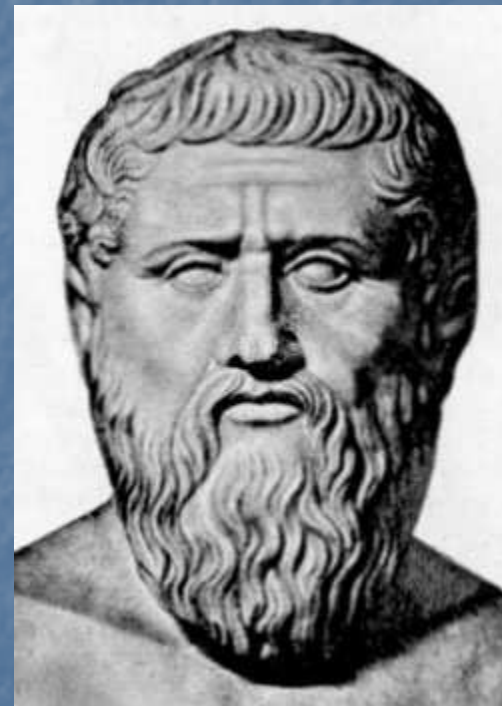
System svobodných umění

- Trivium:
 - gramatika
 - rétorika
 - dialektika
- Quadrivium
 - aritmetika
 - geometrie
 - astronomie
 - hudba
- Doplnkové disciplíny, již v antice postupně vypuštěné
 - lékařství
 - architektura

Zrod koncepce svobodných umění

Zakladatelem koncepce svobodných umění jako systému výchovy a vzdělávání byl Platón (427-347 př.Kr.)

Věnoval pozornost pouze disciplinám pozdějšího kvadrivia a vyhrazoval je elitě společnosti

Období helénismu (od konce 4. stol. př.Kr.) a kulturní proměna antického světa

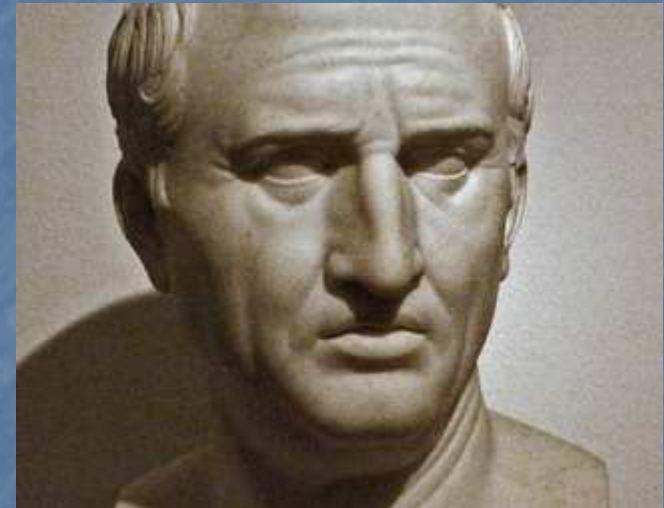
- Přesun těžiště literárního a kulturního života mimo klasické Řecko
- Zánik tradičního literárního publika a forem pěstování ustálených literárních žánrů
- Proměna řečtiny činí jazyk klasické literatury stále méně srozumitelným

Gramatika se stává základní výukovou disciplínou

- Pro četbu klasické řecké literatury je nutná předběžná příprava
- Klasická literární díla se sama stávají učebními pomůckami
- Klíčová úloha alexandrijské knihovny a jejích vědců
- Ke konci římské antiky se situace opakuje
- Latina jako jazyk církve se stává cizí řečí – *sermo paternus*
- Znalost základů latinské gramatiky bezpodmínečným požadavkem pro vysvěcení na kněze

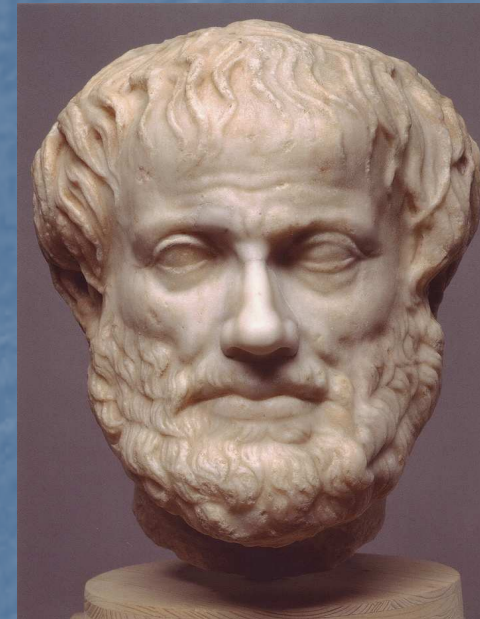
Rétorika jako systém základů literární teorie a praxe

- Původně měla rétorika praktický účel – výchovu k veřejné činnosti v antických republikánských státech
- Se zánikem demokracií se stala samoučelnou disciplinou učící aktivní literární tvorbě v mrtvých jazycích – klasické řečtině a klasické latině
- Idolem řečnického umění byl až do 18. stol. Marcus Tullius Cicero (106-43 př.Kr.)

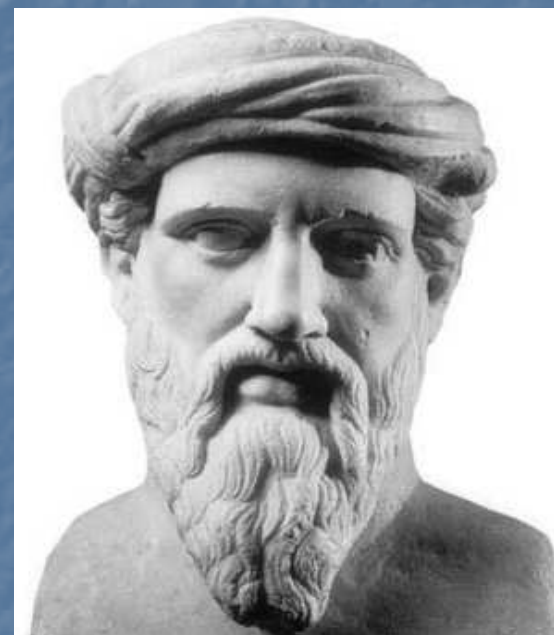
Dialektika jako úvod do logiky, filozofie a teologie

- Základním úkolem dialektiky bylo připravit studenty pro zvládnutí obsahu klasických řeckých filozofických systémů, ve středověku pak podat úvod do metodiky křesťanské teologie
- Až do období baroka sloužily k výuce dialektiky logické spisy Aristotelovy (384-322 př.Kr.), zvláště dílo *Kategorie* a různé úvody a komentáře k němu

Aritmetika jako popis struktury světa

- Neměla za úkol učit praktickým početním dovednostem
- Jejím hlavním obsahem byla teorie čísel
- Ta přecházela do spekulací o podstatě hmoty opírající se o vlastnosti přirozených čísel
- Tyto teorie vycházely z díla Pýthagorova (570? – 495? př.Kr.) a byly rozvíjeny neoplatónskými filozofy pozdně antické doby

Hudební nauka jako rozvinutí teorie čísel

- Hudba jako disciplína svobodných umění se v žádném případě nezabývala výukou praktických hudebních dovedností
- Navazovala na teorii čísel a teorii intervalů ověřenou pokusy a domnívala se, že prokazuje čísla a jejich poměry jako elementární základ zdánlivě složitého a různorodého hmotného světa
- S tím souvisel pojem *hudby sfér* vyluzované v kosmu pohybem planet v pevných intervalech vzdáleností a rychlostí, kterou však již lidské ucho neslyší, protože je na ni příliš navyklé. Jen filozof je schopen si ji uvědomit.

Geometrie limitující kosmos a jeho poznání

- Systém geometrie vytvořený Eukleidem (323-283 př.Kr.) je jedním z největších triumfů antické řecké civilizace
- Tento úspěch se však stal i omezením, protože geometrické myšlení zabránilo antickým matematikům objevit principy moderní algebry 2000 let před Newtonem
- Studium geometrie dávalo však po celý středověk studentům svobodných umění přesvědčení o schopnostech lidského rozumu a důležitosti metodického myšlení v každém oboru duševní činnosti

Astronomie popisující svět od jeho počátku až po jeho zánik

- Antická astronomie vytvořila systém měření času a rozměrů kosmu a předpovědí jeho pohybů jehož přesnost nepřekonal ještě Koperník
- Pro středověk však z ní zůstala aktuální jen chronologie určující podobu křesťanského kalendáře

Etapy vývoje středověkého školství a vzdělávání

- Přežívající městské školy pozdní antiky a velmi raného středověku
- Klášterní školy 6. – 8. stol.
- Biskupské / kapitulní školy 9. - 12. stol., v Kosmově době špičková centra vzdělání
- Univerzity 12. – 15. stol.
- Renesanční akademie a soukromá učiliště 15. – 16. stol., až postupně reformující a modernizující tradiční evropské univerzity ve smyslu myšlenek humanismu a renesance

Vzdělání mimo životní praxi

- Antický, středověký i raně novověký vzdělanec býval hrdý na to, že jeho vzdělání není inspirované běžným životem a neslouží mu. Mělo překonávat hmotnost a všednost lidské existence a otvírat její duchovní rozměry – pro Kosmu také ve službě liturgii církve a pochopení křesťanské víry.
- Moderní doba v posledním století úlohu vzdělání zcela proměnila. Budoucnost ukáže, nakolik úspěšně.